

Neveselý, Karel

Kritika revizionistického pojetí politického pluralismu za socialismu

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. G, Řada sociálněvědná. 1976-1977, vol. 25-26, iss. G20-21, pp. [37]-48

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/111208>

Access Date: 09. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

KAREL NEVESELÝ

KRITIKA REVIZIONISTICKÉHO POJETÍ POLITICKÉHO PLURALISMU ZA SOCIALISMU

Jednou z hlavních otázek teorie marxismu-leninismu je otázka politické moci, úlohy státu a politického systému na přechodu společnosti od kapitalismu ke komunismu.

Revoluční praxe komunistických stran prokázala pravdivost Marxových a Leninových závěrů, že vítězství socialistické revoluce je podmíněno převzetím politické moci a nastolením diktatury proletariátu. Politická moc je tedy dominantní sférou, prostřednictvím které vítězná dělnická třída, vedená revoluční marxisticko-leninskou stranou, realizuje za široké účasti pracujícího lidu výstavbu socialismu.

Politický systém socialismu představuje komplex organicky vzájemně spjatých státních a společenských organizací, které pod vedením komunistické strany uskutečňují řízení politického, hospodářského, sociálního a kulturního rozvoje socialistické společnosti. Přitom hlavním nástrojem uskutečňování úkolů výstavby je socialistický stát. Nezastupitelné místo vedoucí úlohy komunistické strany, socialistického státu, jednotných společenských organizací v politickém systému socialismu je dokumentováno dosaženými úspěchy v jednotlivých oblastech společenského života té které socialistické země. Upevňování a rozvíjení síly socialistického státu, jeho jednotlivých funkcí, zaujímá dominantní místo v politice komunistických stran.

Ne náhodou v centru pozornosti buržoasních a revizionistických teoretiků je kritika marxisticko-leninské koncepce politického systému socialismu.

Také v ČSSR ve druhé polovině šedesátých let se rozvíjely útoky proti marxisticko-leninské teorii a praxi politické moci a vyvrcholily v pokusu o kontrarevoluční změny v celé politické socialistické soustavě.

Cílem revizionistických koncepcí tzv. obrody socialismu v ČSSR bylo provést „demokratizaci“ politického systému socialistické společnosti.

Dosáhnout uvažovaných změn v soustavě politické moci čs. společnosti bylo možné jen při důsledném rozrušení základních pilířů politické moci — tzn. rozhodujícím způsobem eliminovat vedoucí úlohu KSČ ve společnosti, prokázat neopodstatněnost vedoucí úlohy dělnické třídy za socialismu a to jak v oblasti ekonomiky, politiky a ideologie. Dále pak prokázat, že diktatura proletariátu je v čs. podmínkách již anachronismem a že marxisticko-leninské pojetí politické moci a úlohy soudobého socia-

listického státu je již nesprávné a socialistické společnosti škodlivé.

Významnou úlohu při realizaci kontrarevolučních záměrů sehrála řada československých teoretiků v jednotlivých společenských disciplínách. V oblasti politického systému socialismu a jeho změn provedl kritiku marxisticko-leninského pojetí politické moci a socialistického státu Vladimír Klokočka v práci „Volby v pluralitních demokraciích“ (vydalo nakladatelství Svoboda Praha v edici Instituce a společnost v r. 1968).

V této studii je vyložena ucelená revizionistická koncepce pluralitní demokracie za socialismu, pojetí politické moci, úloha volebního systému, změněné úkoly tvorby vrcholné státní moci, politické reprezentace, parlamentní soustavy, postavení poslanců a voličů, funkce voleb a volebního systému.

V uvedené práci se autor nepokrytě distancoval od marxismu-leninismu a přijal buržoasní metodická východiska pro řešení jednotlivých teoretických problémů. Rovněž tak jsou shodné přístupy k jednotlivým otázkám s. R. Garaudym, E. Fischerem a jinými představiteli tzv. „otevřeného marxismu“.

Základem pro novou koncepci volebního systému a úlohy volebního systému a úlohy voleb je koncepce radikálních změn v samotné soustavě politické moci. Proto předmětem ostré kritiky je marxisticko-leninská teorie politického systému socialismu.

Dalo by se očekávat, že Klokočka a jiní revizionističtí teoretikové podrobí teoretické názory K. Marxe, B. Engelse, V. I. Lenina kritickému rozboru a na základě tohoto postupu se pak pokusí vytýčit nové teoretické závěry. Nic takového se však v jejich pracích nevyskytuje. Po vzoru anti-komunistických teoretiků – vše co se realizuje v socialistických zemích v oblasti struktury politického systému označují nálepkou „stalinského pojetí“. Tím, že označují stávající politický systém a jeho problémy jako výslednici tzv. stalinského modelu, nemusí a také se důsledně vyhýbají respektování teoretických závěrů K. Marxe a V. I. Lenina. Přes kritiku stalinismu útočí a odmítají vše marxistické a nahrazují marxismus-leninismus různými teoretickými komplexy soudobých buržoasních teorií.

REVIZIONISTICKÉ POJETÍ POLITICKÉ MOCI A POLITICKÉHO PLURALISMU

Úsilí o revizionistické prosazení myšlenek radikálních změn ve struktuře volebního systému a voleb samých v podmínkách čs. socialistické společnosti a vybudování nové, odlišné politické struktury bylo založeno na koncepci teorie pluralitní demokracie.

Vladimír Klokočka v práci „Volby v pluralitních demokraciích“ podal ucelený výklad těchto otázek zejména v kap. 9. nazvané „Volební konfrontace za socialismu“.

Klokočka označuje stávající politickou soustavu socialistické společnosti za monistickou a nedemokratickou.

[1] „Stalinské pojetí socialistické společnosti a socialistické demokracie je založeno na politickém monismu – jeho teoretickým základem je mechanicky pojaté marxistické učení o odstranění třídních antagonismů

a překonání třídních rozporů uvnitř společnosti v procesu socialistické výstavby.“

Uvedené Klokočkovy tvrzení je v příkrém rozporu s marxisticko-leninskou teorií politického systému socialismu. Politický systém socialismu již od samého počátku – od okamžiku převzetí politické moci a nastolení diktatury proletariátu je budován na základě třídního svazku proletariátu s jeho třídními spojenci – drobným rolnictvem a ostatními pracujícími vrstvami. V procesu upevňování a rozvíjení politické moci socialismu se krystalizuje faktická politická moc jako výslednice třídního svazku vítězné dělnické třídy s družstevním rolnictvem a pracující inteligencí pod vedením předvoje dělnické třídy – její marxisticko-leninské strany.

V tomto procesu převzetí, formování a upevňování politické moci dělnické třídy jsou odstraněny třídní antagonismy (likvidací antagonistických tříd), ale plně se respektují rozdíly a rozpory jež historicky vznikly jak mezi jednotlivými třídami, tak i sociálními skupinami. Marxismus-leninismus chápe tyto skutečnosti v jejich historických dimenzích a plně jim podřizuje konkrétní politická opatření v realizaci jednotlivých etap socialistické výstavby. Při řízení socialistické společnosti se plně respektuje stanovisko, které V. I. Lenin vyjádřil v práci „Velká iniciativa“.

[2] „Je jasné, že k úplnému odstranění tříd je třeba nejen svrhnout vykořisťovatele, statkáře a kapitalisty, nejen (zrušit jejich vlastnictví, je třeba také zrušit jakékoli soukromé vlastnictví výrobních prostředků), je třeba úplně odstranit jak rozdíly mezi městem a vesnicí, tak i rozdíl mezi fyzicky a duševně pracujícími. To je velmi dlouhý proces. Aby byl uskutečněn, k tomu je nutný obrovský pokrok v rozvoji výrobních sil, je třeba překonat odpor (často pasivní, který je obzvláště houževnatý a který překonat je zvláště těžké) četných pozůstatků malovýroby, je třeba překonat obrovskou sílu zvyku a setrvačnost, spjatou s těmito pozůstatky.“

Proces budování socialismu, jeho jednotlivé etapy jsou důkazem, jak Komunistická strana, socialistický stát a všechny složky socialistického politického systému respektují uvedené objektivní historické skutečnosti.

Tím více je problematičtější tvrzení, že: [3] „Stalinská teorie přitom nehledá základní měřítko sociálních přeměn v rozvoji materiálních a duchovních sil společnosti.“ Uvedené tvrzení je projevem nerespektování historických skutečností v socialistických zemích. Ve všech socialistických státech od okamžiku převzetí politické moci je v centru pozornosti především rozvoj národního hospodářství a nedílně s tím rozvoj i všech oblastí společenského života. Plnění pětiletých plánů rozvoje a nebyvalá tempa růstu společenské výroby po celá desetiletí přesvědčují o soustavné pozornosti socialistické politické moci rozvoji výrobních sil. Sovětský svaz za 60 let své existence dokázal pozvednout zemi z nebyvalé ekonomické a kulturní zaostalosti na přední místo ve světě. Není daleko doba, kdy socialistické výrobní síly se stanou nejsilnějšími a nejmočnějšími ve světě. Obdobným vývojem prošly i druhé socialistické země. Ekonomické sdružení socialistických zemí (RVHP) za dobu své existence svými konkrétními výsledky přesvědčuje o tom, že její členské země věnují prvořadou pozornost kvantitativnímu, ale také kvalitativnímu růstu výrobních sil a plně využívají vědeckotechnického pokroku k umocnění významu výrobních sil pro další rozvoj socialistické společnosti.

S pozorností o růst výrobních sil je neoddělitelně spjata i problematika „duchovních sil společnosti“. Od počátku realizace proletářské politické moci roste význam „kulturně výchovné funkce“. Růst výrobních sil je přímo podmíněn kulturností jednotlivých třídních a sociálních sil dané země. Proto v socialistických zemích má růst vzdělanosti ve všech směrech přímo explozivní charakter. Veškeré vědomostní a kulturní bohatství je zpřístupněno všem vrstvám pracujícího lidu. Je odstraněn monopol vzdělání a kultury, který byl výsadní sférou mocných a bohatých. Všestranný růst vzdělanosti a kulturnosti pracujícího lidu se stává kategorií imperativem rozvoje socialistické společnosti. Bez růstu vzdělanosti a kulturnosti by vážně zaostávala tempa rozvoje výrobních sil, ale také růst socialistické demokracie, zejména účast pracujících na správě, řízení a kontrole všech oblastí společenského života — účast na řízení materiální výroby, politického života země atd.

Pro rozvoj socialistické společnosti má mimořádný význam plné využití všech složek socialistické moci, neboť hlavním, určujícím obsahem její práce je naplňování základního zákona socialismu — všestranné zabezpečování stále rostoucích hmotných a kulturních potřeb pracujících.

Pozoruhodná je Klókočková snaha o deformovaný výklad obsahu socialistické politické moci.

[4] „Stane-li se udržení politické moci samoučelným cílem, dostává chod společnosti jiný směr, z cílů se stávají prostředky: socialistické cíle jsou podřizovány institucionalizované a personalizované moci a nikoli moc potřebám socialismu. Neúprosná mechanika pomocí pák a převodů politické moci staví společnost do jejich služeb.“

V uvedeném tvrzení se snaží Klokočka prokázat, že socialistický politický systém se stává samoučelným mechanismem, v němž jde pouze o udržení a pouhou reprodukci politické moci, aniž by tento mocenský politický systém sloužil konkrétním zájmům.

Odůvodnění tohoto hlediska možno spatřovat v jeho základním pojetí úlohy státu a jeho orgánů, které vychází z klasického buržoazního pojetí, kdy: [5] „Základním předpokladem přirozené státní jednoty je zachování přirozeného vztahu politiky a státu, tj. primátu státu nad stranami a nikoli stran nad státem.“

Jestliže toto pojetí se stává určující, pak celá koncepce státní moci, jak se v citovaném díle uvádí, se naprosto rozchází s marxisticko-leninským pojetím úlohy státu. Jestliže je stát považován za instituci, která stojí nad politickými stranami, je mu přiřčena úloha arbitra mezi politickými stranami a jiné úkoly. Můžeme konstatovat, že jde o typické zvěčnění buržoazního pojetí státu, který je prostředkem pro ochranu stávajícího rozdělení antagonistické buržoazní společnosti, v níž představitelé buržoazie realizují svou politickou moc prostřednictvím státu.

Toto pojetí nadstranickosti státu a jeho tzv. objektivní a nezávislé úlohy v životě společnosti bylo předmětem hluboké analýzy K. Marxe a V. I. Lenina, kteří prokázali neopodstatněnost a neudržitelnost těchto koncepcí. V jejich pracích je plně prokázáno, že stát, jeho orgány a instituce jsou prostředky a nástroje jimiž vládnoucí třída prosazuje své třídní zájmy, cíle a to vždy na úkor jiných tříd. V podmínkách vítězné socialistické revoluce socialistický stát — diktatura proletariátu — prosazuje cíle

a zájmy dělnické třídy, jejich spojenců a to na úkor poražené buržoazie a jejich spojenců. Socialistický stát ve své složité struktuře je plně využíván pro realizaci budování socialismu. V tomto směru je místo a úloha státu, jeho orgánů a institucí nezastupitelná a mimořádně významná. V pojetí marxisticko-leninské teorie stát a státní moc nikdy nebyla chápána samoučelně pro moc samu, ale státní moc byla a je vždy chápána jako rozhodující prostředek při uskutečňování programu a cílů vítězné dělnické třídy a jejich spojenců. O tom svědčí každodenní praxe socialistického státu.

Rovněž nemůže zůstat bez povšimnutí Klokočkova argumentace o pojetí socialistické společnosti. [6] „Druhou slabostí této teorie je idealizující pohled na společenský vývoj v tom smyslu, že odstranění existujících třídních protikladů spojuje s idylickou představou společnosti, která je zákonitě vnitřně harmonická, jednotná a nacházející svůj „celospolečenský zájem“, stejně jako rousseauovská „obecná vůle“ nalézala své „obecné blaho“.

Tento zúžený pohled na socialistickou společnost nerespektuje konkrétní historickou realitu a je v zajetí buržoasní metodologie. V socialistické třídní a sociální struktuře se projevují dvě základní tendence:

1. odstraněním třídního antagonismu se vytvořily možnosti pro vytváření široké základny společenských zájmů a pro jejich uskutečňování. Sjednocování a prosazování těchto celospolečenských zájmů pak nachází svůj konkrétní odraz v úsilí stranických a státních orgánů o jejich realizaci. Tuto tendenci však nelze chápat jako jediné působící;

2. současně s ní působí i druhá tendence, která odráží specifické zájmy jednotlivých tříd a sociálních skupin. V nich se konkretizují zájmy a specifické požadavky, které ne vždy jsou v souladu s celospolečenskými zájmy a cíly. Vznikající rozpory mezi celospolečenskými tendencemi a skupinovými musí být řešeny a regulovány. Tyto rozpory však nemají povahu nesmiřitelnosti-neřešitelnosti, jako v podmínkách antagonistické třídní společnosti, nýbrž je v silách socialistického politického systému je řešit. Naprosto nelze přijmout tvrzení, že marxisticko-leninská teorie a mocenské politické orgány nerespektují rozdílnost zájmů.

[7] „Stalinská teorie si neuvědomuje dostatečně, že i socialistická společnost je společností plurality zájmů (i když jinak strukturovaných než ve společnosti kapitalistické) a vůbec pak již nepřipouští, že by i v této společnosti mohly určité rozpory nabýt antagonistického charakteru – např. mezi potřebami všestranného společenského rozvoje a úrovní i metodami jeho politického řízení.“

Právě naopak marxisticko-leninská teorie a praxe velmi důsledně zkoumají v jednotlivých etapách socialistické výstavby dialektický pohyb vztahů celospolečenských, skupinových a zájmů jednotlivců, reagují na ně a usilují o včasné řešení případných rozdílů. Praxe politického života za socialismu již nejednou prokázala, že opomenutí či neřešení vznikajících rozporů mezi jednotlivými druhy zájmů může dosáhnout i dramatických dimenzí. Ostrost rozporů či krizová podoba rozporů však není určována třídním antagonismem, nýbrž pouze jejich neřešením. Proto marxisticko-leninská teorie a praxe prosazuje leninské principy řízení, v nichž nemohou nabýt vrchu např. lokálně patriotické zájmy nad celo-

společenskými apod. Pokud v praxi dojde k prosazení jedněch zájmů na úkor zájmů druhých, je možno vždy při analýze těchto jevů konstatovat vážné porušování leninských principů vědeckého řízení. Socialistická politická praxe neustále usiluje o to, aby různé protispolečenské tendence byly včas odhaleny a jejich vliv patřičně paralyzován. Historické zkušenosti plně potvrdily, že když došlo k porušování zásad marxismu-leninismu, jeho jednotlivých zákonitostí, vždy to bylo v neprospěch jak společnosti, tak i jednotlivých vrstev pracujících.

Marxisticko-leninská teorie akcentuje prioritu celospolečenských zájmů, které odrážejí pozitivní stránky zájmů společenských skupin a jednotlivců. Naprosto však nemají v jejich obsahu místo zájmy poražených vykořisťovatelských tříd. Proti hospodářským, politickým, ideologickým, kulturním a jiným hodnotám, cílům, požadavkům buržoazie a maloburžoazie je socialistická politická moc nesmiřitelná, otevřeně je odmítá a používá proti nim především výchovných nebo i represivních opatření.

[8] Nepřijatelná pro marxisticko-leninské teorie je téze: „Podobně jako jiná radikálně revoluční hnutí usilující o smetení institucí staré společnosti staví i stalinská koncepce primát otázky „kdo vládne“ před otázkou „jak se vládne“.

Neustálé zdůrazňování „stalinské koncepce“ a zásadní mlčení o marxisticko-leninské teorii usvědčuje autora v tom, že odmítání marxismu-leninismu se děje přes kritiku stalinismu. Ve výše uvedené tézi je jasné proklamován buržoazní požadavek, že není rozhodující kdo vládne, ale rozhodující je jak se vládne. Je zdůrazňováno prvenství formy před obsahem. Již samo kategorické vymezení tohoto problému přesvědčuje o buržoazním pojetí této otázky. Máme-li marxisticky přistoupit k analýze uvedeného vztahu obsahu politické moci a její formy, nemůžeme uvažovat v dimenzích, že obsah vylučuje formu. Je nutné zkoumat vzájemné vztahy a podmíněnost obou kategorií. Dále v uvedeném problému je nutno respektovat konkrétní historickou skutečnost. V třídně rozdělené společnosti určujícím a rozhodujícím hlediskem vztahu „kdo vládne“ a „jak vládne“ je „kdo vládne“, tedy kdo vlastní polit. moc. — tzn. konkrétní státní moc.

Moc, které je možno využít ve prospěch jednotlivých tříd a sociálních vrstev, jež tvoří určité lidské společnosti, se institucionalizovala v podobě státu. Tuto podobu má dnes každé konkrétní společenství lidí v kterékoli části tohoto světa. Vyjdeme-li z uznání této skutečnosti (a jinak ani nelze), pak nutně vyvstane úkol vymezení státu jako společenského subjektu. B. Engels v díle „Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu“ vymezuje vznik státu v antagonistické společnosti: [9] „Stát tedy rozhodně není mocí vnucenou společnosti zvenčí; právě tak není „skutečností mravní ideí“, „obrazem a skutečností rozumu“, jak tvrdí Hegel. Je spíše výtvorem společnosti na určitém stupni vývoje; je doznáním, že společnost zabředla do nesmiřitelného rozporu sama se sebou, že se rozdělila do nesmiřitelných protikladů, jež není s to zvládnout. Avšak aby tyto protiklady, třídy s protichůdnými hospodářskými zájmy, nezničily sebe i společnost v neplodném boji, stala se nutností moc, která stojí zdánlivě nad společností a má tento konflikt tlumit a držet v mezích „pořádku“, a touto mocí, která vyšla ze společnosti, ale která se staví nad ni a stále více se ji odcizuje, je stát“.

V. I. Lenin v díle „Stát a revoluce“ říká [10] „podle Marxe je stát orgánem třídního panství, orgánem potlačování jedné třídy druhou, vytvořením ‚pořádku‘, který legalizuje a utvrzuje tento útlak tím, že smířuje třídy.“

Vlastnictví politické moci určuje, ve prospěch které třídy se vládne. Tomu také odpovídá celkový obsah mocenských opatření. Politická moc je tedy prostředkem realizace záměrů vládnoucí třídy. Jestliže vládne buržoazie, pak vládne ve jménu vykořisťovatelů proti vykořisťovaným. Protože vládnoucí buržoazie (tvoří jen nepatrnou část obyvatelstva) nemůže otevřeně zveřejňovat své třídní cíle, zákonitě je prezentuje veřejnosti jako cíle celého národa a proto z hlediska svého třídního panství musí preferovat formu vlády jako rozhodující. Fikce demokracie je nejpropracovanější oblastí buržoazní ideologie, kdy hlavním cílem je prokázat, že demokratické formy vlády, buržoazní parlamentarismus je nejdokonalejším stupněm realizace moci v lidské společnosti. Buržoazní teorie tak nemůže překročit horizont svého třídního vědomí a také proto nemůže pochopit a tím méně akceptovat marxisticko-leninskou koncepci socialistické moci, její strukturu, obsah a formy. Proto diktatura proletariátu je pro ni obdobou fašistické vlády, kdy potlačení buržoazie absolutizuje na celou společnost a nevidí, že diktatura proletariátu je tou nejširší demokracií pro pracující lid. Rozsah socialistické demokracie dostává nebývale široké dimenze a její praktický rozsah je pouze limitován dosaženým stupněm společenského vědomí jednotlivých tříd a sociálních vrstev socialistické společnosti. Naprosto žádný prostor však není ponechán třídně nepřátelským silám. Proti nim je namířena diktatura proletariátu a také svou formou je násilná a nesmlouvavá, a to v hospodářské, politické, ideologické a kulturní oblasti. Proto útoky proti prioritě „kdo vládne“ nejsou ničím jiným, než faktickou snahou po obnově buržoazně mocenského uspořádání – tzn. k návratu buržoazního parlamentního systému.

K VYMEZENÍ TZV. SOCIALISTICKÉHO POLITICKÉHO PLURALISMU

Do popředí revizionistických teorií konce šedesátých let se dostala teorie demokratického socialismu a na ni navazující teorie socialistického politického pluralizmu. Tato teorie vychází z předpokladu, že třídní a sociální struktura si v rovině politické vyžaduje respektování mnohosti a různorodosti zájmů jednotlivých tříd a sociálních skupin, kterým má být umožněna konkurence ideí a konfrontace stanovisek. Toto střetávání názorů, boj za prosazování zájmů a stanovisek jednotlivých společenských tříd a vrstev je prý pravá demokracie, v níž různé politické strany se ucházejí o přízeň mas, kdy masy disponují právem posuzovat a vybírat si ty politické strany a představitele, jejichž názory nejlépe korespondují s jejich názory a stanovisky. Tento způsob „ucházení se o přízeň širokých vrstev“ je průvodním jevem soudobých buržoazně parlamentárních systémů. Podle tohoto vzoru sociálně demokratičtí teoretikové a na ně navazující revizionisté v socialistických zemích vytvořili tzv. model socialistického politického pluralizmu. Východiskem této revizionistické teorie je zásada, že

i za socialismu je mezi třídami a sociálními vrstvami antagonismus nebo rozpory, které dostávají antagonistickou podobu a proto je musí politická moc respektovat. Úkolem politické a státní moci je požadavek [11] „hledání politické rovnováhy a zdravého vývoje společnosti ve jménu určitého minima společných představ a společných pojmů, na jejichž základě dochází společnost jistého okruhu a jisté hierarchie obecných hodnot. Bez této soustavy uznávaných hodnot nemůže politika v žádném státě úspěšně plnit svou integrační funkci“.

Jde tedy ne o řízení společenských procesů socialistickou politickou mocí, nýbrž o požadavek, kdy politická moc má být omezena na úlohu arbitra mezi konkurujícími si politickými stranami, či konkurujícími si společenskými proudy. Při takto vymezené úloze politiky není respektována skutečnost, že ve společnosti, která buduje socialismus, je soubor hodnot a společných zájmů plně akceptován všemi třídními a sociálními silami, které přijaly za své socialismus a marxismus-leninismus. V podmínkách socialismu se politika dostává již za hranice arbitra mezi třídami a vstupuje do stádia, kdy dominuje její integrační funkce, která je především zaměřena na významné konstruktivní úkoly – na plný rozvoj hospodářského, politického a kulturního života socialistické země.

Socialistická demokracie dosáhla ve svém obsahu proti buržoazní demokracii nových kvalitativních odlišností. Přechází z formálně právní podoby ve všech oblastech jejího uplatňování ve faktickou. Daleko překračuje hranice, které v minulosti propracovali buržoazní teoretikové. Tuto oblast socialistické demokracie však ponechávají autoři socialistického politického pluralismu bez povšimnutí. Jednostranně odsuzují socialistickou politickou moc za její orientaci na jednotlivé společenské prvky, které jsou výrazem prohlubující se jednoty třídních a sociálních sil. Odtrhují od socialistické politiky její pozornost dílčím zájmům, která jde ruku v ruce s jednotlivými tendencemi a při respektování konkrétních historických specifík té které socialistické země – jako je dosažený stupeň rozvoje dělnické třídy, družstevního rolnictva, pracující inteligence, národnostní problematiky a jiných problémů, jež jsou spojeny se životem dané společnosti. Snaží se o vytvoření názorů, že socialistická politická moc simplifikuje různorodost a rozmanitost konkrétní společenské reality a také ji prizmatem tohoto zjednodušení řeší. O tom např. svědčí tvrzení: [12] „Základem konstrukce socialistické demokracie je především uznání pluralitní struktury socialistické společnosti. Teprve poznání, že odstranění antagonistických třídních rozporů ve společnosti není současně procesem eliminace veškerých třídních a sociálních rozdílů, vytváří předpoklad pro postupný a nikdy zcela ukončený proces přirozené sociální a politické integrace (nahrazený v monolitním pojetí společnosti v mnoha směrech jen sociální nivelizací a politickou unifikací).“

Socialistická realita každodenně přesvědčuje, že sociální nivelizace není na daném stupni společenského vývoje možná a marxisticko-leninská teorie jednoznačně odmítá případné snahy o přehlížení stávajících sociálních rozdílů. Pro sociální rovnost musí socialistická společnost vytvořit patřičnou materiálně-technickou základnu a v úrovni společenského vědomí jednotlivých tříd a sociálních vrstev se marxisticko-leninský světový názor musí stát věcí všech příslušníků socialistické společnosti. To je rámec,

v němž socialistická politika bude moci realizovat „společenskou nivelizaci a politickou unifikaci“. V současném vývoji čs. socialistické společnosti by realizace takového záměru byla nemožná. Tento požadavek je požadavkem programovým, k jehož přiblížení jednotlivé socialistické země mobilizují své síly, aby cesta k základům komunismu se urychlila. Proto socialistická politika nezaměňuje přání za skutečnost. Výstavba socialismu jako první, nižší fáze komunistické společnosti má nezastupitelné místo — nelze tuto etapu vynechat.

Pozoruhodná je u Klokočky formulace myšlenky, která ve své vágnosti skrývá řadu konkrétních záměrů.

[13] „Pro politický vývoj socialistické společnosti jsou významné takové společenské hodnoty, které současně představují styčné body minulosti a budoucnosti a tím umožňují plynulý dynamický vývoj společnosti a přirozenou restituci její hodnoty na nové, vyšší fázi.“

Uvedené abstraktně formulované vymezení dokumentuje ahistoričnost přístupu a zejména pak to, že mluvíme-li o socialistické společnosti bez toho, že „základní společenské hodnoty“ stanovuje marxismus-leninismus a jsou také touto vědeckou teorií přesně vymezeny, pak jsme oprávněni k závěru, že nejsou-li marxisticko-leninské principy konkrétně uvedeny, tedy může jít o principy, jež jsou založeny na jiných teoretických základech. Konkrétní praxe teoretických revizionistů z krizových let 1968/1969 potvrzuje, co se chápalo pod „styčnými body minulosti a budoucnosti“ — byla to restituce masarykismu, novopozitivismu a celé řady novodobých buržoazních teorií, které se revizionističtí teoretikové snažili implikovat do tehdejšího společenského vývoje a tak provádět destrukci marxisticko-leninského učení. Oprávněnost tohoto tvrzení dokazují následující závěry.

[14] „Utváření představ o pluralitním pojetí socialistické společnosti je v určité souvislosti s poznáním směrů vývoje vyspělé průmyslové společnosti v západních státech a s formulací pokojné cesty k socialismu.“

Odsouzení politického systému v jednotlivých socialistických zemích a jejich označení jako: [15] „sovětský politický model, který se po nadějných začátcích posléze konstituoval jako stalinský direktivní model politického řízení“ vytvořil autorovi možnost pro hledání nových „vzorů“.

Východisko nalézá Klokočka a jiní revizionističtí teoretikové v soudobé teoretické koncepci západoevropských sociálně demokratických stran „třetí cesty“ a v modelu demokratického socialismu, respektive mnozí se stávají propagátory politického systému západních buržoazních demokracií.

Aby nebylo možno je jednoznačně obvinít z pokusu o propagaci restaurace kapitalismu v socialistické zemi, Klokočka v kap. 9 uváděné práce tvrdí: [16] „Východiskem socialistického pluralismu je poznání, že obavy z restaurace kapitalistického zřízení jsou ve vyspělé socialistické společnosti anachronismem tím více, čím dále ve svém vývoji společnost dospěla“ — nebo tamtéž se snaží prokázat: „Ve vyspělé socialistické společnosti je primitivní představa o restauraci kapitalismu spíše výrazem utilitární apologetiky administrativně mocenských ambicí a výrazem disfunkce různých oblastí socialistického hospodářství než reálným ohrožením.“

Konkrétní politická praxe první poloviny šedesátého osmého roku v ČSSR prokázala neudržitelnost těchto tvrzení. Revizionisté od kritiky

jednotlivých nedostatků, které brzdily rozvoj socialismu, přešli k otevřenému útoku proti socialistickému zřízení a k přípravě postupné restaurace kapitalismu v Československu.

Rovněž za pozornost stojí následující požadavky, které Klokočka uvádí jako základní atributy socialistické demokracie. [17] „Neodmyslitelnými zásadami socialistické demokracie je proto princip volné konkurence názorů při hledání racionálního stanoviska ke sporným otázkám, dále přirozená tvorba a přirozená funkce většin a menšin a zásada, že politická moc a politická funkce nejsou majetkem jejich nositelů nýbrž posláním, které jim na určitou dobu společností slibuje.“

Autor zúžuje problematiku socialistické demokracie na sféru konfrontace názorů a zcela pomíjí sféru demokratického centralismu již marxisticko-leninská teorie vymezuje pro stranické a společenské řízení. Uvedené tvrzení je v podstatě modifikací soudobých buržoazních politických poměrů. Bez povšimnutí nelze nechat jeho požadavek záruk pro menšiny. [18] „Ochrana menšiny je současně metodou usnadňující této menšině uzнат politickou moc většiny. Jen tolerance většiny vůči menšině podmiňuje toleranci menšiny vůči většině.“

Z uvedeného je patrné, že v podmínkách socialistické společnosti by měly být vytvořeny podmínky pro možnost zformování a působení protisocialistické opozice. Socialistická demokracie totiž umožňuje každému občanovi, každé společenské organizaci uplatnit své názory, stanoviska a požadavky na konkrétní problémy. V praxi tato stanoviska, názory a požadavky plně respektují rámec socialismu — nikdy nejsou záměrně namířena proti socialismu. Proto také mnohdy nesprávná stanoviska jsou v procesu poznání jejich zastánci měněna a to proto, že se sami přesvědčují o nesprávnosti svých názorů a poté respektují zásady demokratického centralismu, tzn., že po procesu kolektivního posouzení a rozhodnutí respektují přijaté usnesení. V procesu takto formovaného kolektivního rozhodnutí se menšina podřizuje většině. Opakující se požadavek záruk pro menšiny vlastně reklamuje nezávažnost menšiny vůči většině a v podstatě jde o to, vytvořit prostor pro formování všech opozičních a protisocialistických sil. Teoretikové soudobého revizionismu si uvědomují, že koncepce demokratického socialismu jim poskytuje nevyčerpatelné možnosti pro protisocialistickou iniciativu a angažovanost.

Z hlediska marxistického hodnocení nelze souhlasit s následujícím hodnocením úlohy práva za socialismu. [19] „Právo nesmíme proto chápat jednostranně jako nástroj mocenského řízení, jako právní direktivu, ale jako prostředek stabilizace přirozených poměrů socialistické společnosti proti výstřelkům všeho druhu. V ústavně právní oblasti pak socialistický konstitucionalismus znamená přechod od ústavy revolučního typu k ústavě evoluční a od ústavy jako nástroje k ústavě jako jednacímú řádu.“

V tomto vymezení se autor distancuje od marxisticko-leninského pojetí práva v systému diktatury proletariátu a otevřeně proklamuje systém soudobého buržoazně demokratického konstitucionalismu. Tomu také slouží Klokočkou propracovaný model obsahu politické reprezentace, úlohy parlamentu, výsadní postavení ústavního soudu, změněný obsah vztahů poslanců a voličů, poslanců a politických stran a jiné.

Koncepce socialistického politického pluralismu měla v oblasti teorie

politického systému nahradit marxisticko-leninskou koncepcí politického systému socialismu. Dále měla vytvořit podmínky pro postupné pronikání soudobých buržoazních politických teorií do naší společenské a právní vědy. V politické praxi pak byla teoretickou platformou pro formování a jednání protisocialistických sil. Jestliže na jedné straně revizionističtí teoretikové se dovolávali tolerance pro své názory, pak současně byli krajně netolerantní vůči všemu marxistickému. Nedílnou součástí revizionistické koncepce socialistického politického pluralismu je otevřený antikomunismus a antisovětiismus. Proto také politická struktura socialistické společnosti, jeho jednotlivé složky, jsou označovány jako „direktivní politický systém stalinského typu“, nebo „totalitní politický monolitismus jehož páteří tvoří byrokraticko-policejní aparát“ atd. Tento arzenál pojmosloví prokazuje, že revizionisté čerpali z prací nejzavilejších teoretiků antikomunismu.

Ne jinak je tomu v práci Vl. Klokočky „Volby v pluralitních demokraciích“.

Ucelené hodnocení působení revizionistických teorií a jejich praktické aplikace provedl XIV. sjezd KSČ. V dokumentu Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ e konstatuje: [20] „Závažné problémy a krizové jevy v ideologické oblasti, které vznikaly a narůstaly v naší společnosti již delší dobu, vyústily po lednu 1968 v přeručování, v popírání a posléze i v příkré odmítání základních principů marxisticko-leninského světového názoru ve filozofii, v sociologii, v historii, v ekonomii, v oblast státu, práva a výstavby strany i v kultuře a umění, kde všude docházelo k přímé kapitulaci před buržoazní ideologií. Ideologický zápas přerostl v přímý boj o moc, do něhož pravice v plné míře zapojila sdělovací prostředky.“

SEZNAM LITERATURY

- [1] Vladimír Klokočka: Volby v pluralitních demokraciích, Svoboda, Praha 1968, str. 244.
- [2] V. I. Lenin: Sebrané spisy sv. 29, str. 405.
- [3] Vlad. Klokočka: Volby v pluralitních demokraciích, str. 244.
- [4] Vlad. Klokočka: Volby v pluralitních demokraciích, str. 239.
- [5] Vlad. Klokočka: Volby v pluralitních demokraciích, str. 260.
- [6] Vlad. Klokočka: Volby v pluralitních demokraciích, str. 244.
- [7] Vlad. Klokočka: Volby v pluralitních demokraciích, str. 244.
- [8] Vlad. Klokočka: Volby v pluralitních demokraciích, str. 245.
- [9] Marx - Engels: Vybrané spisy II, Svoboda Pha 1950, str. 321.
- [10] V. I. Lenin: Stát a revoluce, Svoboda, Pha 1949, str. 25.
- [11] Vlad. Klokočka: Volby v pluralitních demokraciích, str. 251.
- [12] Vlad. Klokočka: Volby v pluralitních demokraciích, str. 251.
- [13] Vlad. Klokočka: Volby v pluralitních demokraciích, str. 251.
- [14] Vlad. Klokočka: Volby v pluralitních demokraciích, str. 256.
- [15] Vlad. Klokočka: Volby v pluralitních demokraciích, str. 242.
- [16] Vlad. Klokočka: Volby v pluralitních demokraciích, str. 253.
- [17] Vlad. Klokočka: Volby v pluralitních demokraciích, str. 254.
- [18] Vlad. Klokočka: Volby v pluralitních demokraciích, str. 254.
- [19] Vlad. Klokočka: Volby v pluralitních demokraciích, str. 256.
- [20] Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ, příloha RP, leden 1971, str. 10.

EINIGE KRITISCHE BEMERKUNGEN ZUR REVISIONISTISCHEN AUFFASSUNG DES PLURALISTISCHEN POLITISCHEN SYSTEMS DES SOZIALISMUS

Im Bereich der Theorie des politischen Systems traten in den letzten Jahren in Vordergrund die bourgeoisen Auffassungen des pluralistischen Systems. Diese Theorien fanden auch ihre Äußerung in revisionistischen Auffassungen des pluralistischen politischen Systems des Sozialismus.

Die Bemühung die Grundideen des pluralistischen Modells in Bedingungen des Sozialismus zu realisieren würde konkret bedeuten, die marxistisch leninsche Theorie des politischen Systems des Sozialismus abzulehnen und sie mit einer Modifikation der bourgeoisen theoretischen Postulate des pluralistischen Systems zu ersetzen. Um die Durcharbeitung der revisionistischen Auffassung des pluralistischen politischen Systems des Sozialismus bemühten sich auch einige Theoretiker in Krisenjahren 1968 und 1969. Die Verwirklichung dieser Auffassungen würde praktisch zur Beseitigung der Errungenschaften des sozialistischen politischen Systems und zur Schaffung der Bedingungen für die allmähliche Wiederstellung des bürgerlich-demokratischen politischen Systems führen.